

Hea kunstnik on surnud kunstnik

INDREK GRIGOR

ILLUSTRATSIOON: TAAVI OOLBERG

Hea kunstnik on surnud kunstnik

Indrek Grigor

Surnud kunstnik on kunsti- ja laiemalt kultuuriloos väga huvitav tegelane. Ma usun, et kommentaar, et kunstnik saab kuulsaks alles pärast surma, on enamikule lugejaile mingisuguses vormis ette sattunud. Sellest on kunstiajaloo terve rida näiteid.

Näiteks Van Gogh või lähemast ajaloost, 2007. aastal vahetult pärast kunstniku surma kunstiteadlaste poolt sõna otseses mõttes avastatud Läti nonkonformistlik (loe nõukaajal põranda all tegutsenud) geenius [Visvaldis Ziedīņš](#).

Tema paari aasta tagune näitus Kumu kunstimuuseumis oli esimene ja tänini ainus Läti kunstniku isikunäitus Kumu. Samavõrd märgiline on ka asjaolu, et maailma kalleim kunstiteos on kõigile tuntud Mona Lisa, mille kindlustusväärnus on (Google'it usaldades) 780 miljonit USA dollarit. Kõige kõrgema müügihinna saavutanud elus kunstnik on Jeff Koons: 58,4 miljonit dollarit. Ehk kõige kallim elus autor on umbes 13 korda vähem väärt kui kõige kallim surnud kunstnik.

Jätame kõrvale selle, miks ja kuidas täpselt taoline mehhanism töötab – kunstiteose ja tema aura küsimuse võtan käsitleda mõnes tulevases essees. Vaatame parem otsa suhtumisele, mida see olukord kunstnike ja kuraatorite (kriitikute, kunstiteadlaste jne, kasutan neid siin kõiki samatähenduslikena) omavahelisse suhtlusse külvab.

Ühelt poolt on kuraatorid seisukohal, et surnud kunstnik on hea kunstnik, sest ta ei solvu, ei esita pretensioone jne. Igati Stalinile omistatud tsitaadi – pole inimest, pole probleemi – vaimus. Teisalt kunstnikud on jälle veendunud, et kriitikud, kuraatorid ja kõik need teised on metakreatiivid: ise midagi ei loo, lihtsalt parasiteerivad kunstnike loomingu kulul. Ja asi ei piirdu vaid sümboolse kapitali vargusega, ka riigitoetusi saavad kriitikud samast allikast kui kunstnikud. Ehk need tõprad ei elatu mitte ainult kunstniku tööst, vaid võtavad vaeselt kunstnikult sõna otseses mõttes ka

leiva käest, nõudes kultuurkapitalilt eraldi kriitiku stipendiumi sisseviimist ja mida kõike veel.

Ma ei oleks uskunud, et taoline arusaam täna ja praegu Eestis elujõuline on, kuid kui eelmise aasta lõpul kirjanike ja kunstnike palku jagati, siis väljendas kirjanike liidu esimees Karl-Martin Sinijärv arvamust, et vähemalt esimestel aastatel tuleks eelistada algupäraseid loojaid metakreatiividele.

Kusjuures ma ei näe otsest probleemi asjaolus, et kriitikuid – kes seaduse kohaselt palga saajateks kvalifitseeruvad – meepoti juurest eemale tõrjutakse, häiriv on põhjenduses väljenduv suhtumine. Kriitikud ei loo selle kohaselt midagi originaalset, vaid toituvad kunstnike higist ja verest.

Osaliselt trotsist taoliste väidete vastu, osalt ka kriitika valdkonna enese eksistentsialistlike probleemide tõttu (milleks ja kellele me kirjutame?) olen asunud kaitsma seisukohta, et kriitika loomiseks ei ole kunstnikku vaja. Ei elusat ega surnut, isegi teost ei ole tingimata vaja.

Sinijärve sõnakas hinnang kriitikutele pälvib vastukaja kultuuriajalehe Sirp veergudel, kus kirjandusteadlane Pille-Riin Larm arutles küsimuse üle [„Kellele on vaja metakreatiive” \(Sirp 20.11.2015\)](#).

Oma argumentatsioonis viitas Larm korduvalt ülikoolile kui institutsioonile, kus metakreatiive välja õpetatakse, kuid usun, et mõistan Larmi õigesti, kui väidan, et tegelikult üritas ta väita, et kirjandus- ja kunstiteadlased kirjutavad originaalseid teaduslikke uurimusi, mida metakreatiivseteks nimetades satuksime absurdse mõttekäigu spiraali, kus kogu meie kultuur on metakreatiivne ja keegi ei loo midagi otseselt uut ja originaalset.

Ent tõeline konks Larmi arutluste ridade vahel on selles, et kui vaadata kunstiajalugu kui teadust lähemalt, siis selgub, et selle uurimisobjektiks ei ole mitte kunst, vaid kunstiajalugu ise. Ehk kui kunstiteadlast pidada nekrofiilseks metakreatiiviks, siis on selleks korjuseks, mille kallal ta maiustab, kunstiajalugu, mitte kunstnikud või nende teosed.

Kord loodud teos ei muutu ajaloos füüsiliselt. Loomulikult võivad maali

värvid tuhmuda, skulptuur puruneda, kuid Mona Lisa on ikka seesama maal olenemata sellest, et üks prantsuse kunstiajaloolane tuli hiljuti välja väitega, et pärast kümnet aastat uurimist on ta tuvastanud, et kuulsa portree all on [teine](#) ja võib-olla isegi kolmas varasem ja mõnevõrra teistsuguse kompositsiooniga portree.

Asi on nimelt selles, et kõik(!) teaduslikud distsipliinid tegelevadki suuresti iseendaga. Loodus ei ole bioloogia kui teaduse arenedes muutunud. Muutunud on bioloogia. Kvantmehaanika ja relatiivsusteooria keeles kirjeldatud universumid on võrdlemisi erinevad, kuid universum on täpselt selline, nagu ta oli, ega muutu olenemata sellest, kumb kirjeldus ajalooliselt tagasi vaadates paikapidavamaks osutub. Maakera ei muutnud oma kohta universumis, kui selgus, et ta ei ole universumi keskpunkt.

Veelgi huvitavam fenomen selles kontekstis on teosed ja/või autorid, keda ei ole kunagi olemas olnud, kuid nad on rahva „mütoloogias” tekkinud või teadlikult loodud. Üks taoline, Serbia kunstnik [Darko Maver](#), jõudis kunstimaailma suursüdamusele Veneetsia biennaalile, ilma et ta oleks iialgi ühtki teost loonud, ilma et ta olemaski oleks olnud.

Maailmakuulsuse saavutamiseks pidi ta loomulikult kõigepealt poliitilise vangina oma kongis enesetapu tegema! Sellel projektil ei olnud midagi pistmist kunstnikega. Kahe saksa kuraatori väljamõeldud fiktiivne autor pidi häbistama rumalaid ja ahneid kriitikuid ja kuraatoreid ning sellisena pigem toetas ausaid ja töökaid kunstnikke.

Olukord sarnaneb fantoomsaarte probleemile kartograafias, kus veel 19. sajandil oli suur probleem maadeavastajate poolt retkedel kaardile märgitud ja sealtkaudu trükki jõudnud maismaaühikud, mida tegelikkuses ei eksisteerinud, kuid mis sellegipoolest täiesti reaalselt laevaliiklust mõjutasid.

Kokkuvõttes tuleb tõdeda, et heaks kunstnikuks olemise eelduseks on tõepoolest olla surnud, kuid kriitikud ei ole mitte vereimejad, vaid autoseksuaalsed nekrofiilid. Selle põhjuseks on aga asjaolu, et kedagi ei huvita teos, ainus tõeliselt oluline tegelane on surematu autor, kellest võite lugeda järgmises 30+ numbris.